

Skolotāju kompetences un jauniešu pasaules uzskats

Beatrise Garjane, *Riga Teacher Training and Educational Management Academy*, Inese Augskalne, *Latvia University of Agriculture*

Kopsavilkums. Izglītība, ko iegūst skolā, ir svarīga sabiedrības attīstībai, jo šajā periodā notiek jauniešu personības un pasaules uzskata veidošanās. Raksta mērķis ir atklāt, vai un kā skolotāja profesijas standartā noteiktās kompetences un to realizācija var ietekmēt šo procesu. Analīzei izmantojot kontentanalīzes metodi, pētījuma gaitā konstatēts, ka skolotāja profesijas standarts neizvirza prasības pēc metakompetencēm. Secināts, ka tajā nepamatoti sašaurināts kompetences jēdziens, tādējādi nepietiekami istenojot humānās izglītības saturu. Kopumā standarta projekta prasību izpilde ir iespējama tikai skolotāju profesionālās sagatavošanas pārmaiņu rezultātā, akcentējot topošo skolotāju pasaules uzskata veidošanos.

Atslēgas vārdi: pasaules uzskats, izglītība, kompetence, metakompetence.

Mūsdienu sabiedrības veiksmīgas attīstības priekšnosacījums ir katra cilvēka izglītība, kas tiek iegūta gan formālā, gan neformālā ceļā visa mūža garumā. Joprojām centrālo vietu šī mērķa realizācijā ieņem formālā izglītība, ko jaunieši iegūst skolā, jo tieši šajā periodā notiek jauniešu personības veidošanās. Tāpēc šo pedagoģiskā procesa uzdevumu par īpaši svarīgu atzīst arī Latvijas izglītību nosakošās tiesību normas. Vispārējās vidējās izglītības standarts [1] uzsver, ka vidējās izglītības uzdevums ir nodrošināt izglītojamo ar zināšanām un prasmēm, kas ir nepieciešamas personiskai izaugsmei un attīstībai, pilsoniskai līdzdalībai, nodarbinātībai, sociālajai integrācijai un izglītības turpināšanai [1], norādot, ka vienlaikus nepieciešams veicināt izglītojamā pilnveidošanos par garīgi, emocionāli un fiziski attīstītu personību, sekmēt izglītojamā sociāli aktīvu attieksmi, saglabājot un attīstot savu valodu, etnisko un kultūras savdabību, izkopt izglītojamā prasmi patstāvīgi mācīties un pilnveidoties, motivēt mūžizglītībai un apzinātai karjeras izvēlei [1]. Šī uzdevuma sekmīgas realizācijas rezultātā jauniešiem izveidojas noteikts pasaules uzskats. „Pasaules uzskats ir kā ēkas pamati: neredzams, bet pilnīgi nepieciešams. Caur to, nevis uz to, sabiedrība vai indivīds parasti skatās. Tas veido matricu, saskaņā ar kuru cilvēks organizē realitāti,” uzskata Vraits. [2] No otras puses, pasaules uzskata jēdziens tiek lietots, lai dziļāk izprastu kaut kā jēgu un nozīmi. /../ Pasaules uzskata izpēte ir saistīta ar kognitīvo kultūru, jo tā eksistē un balstās noteiktas sociālās un materiālās kultūras sasniegumos [3].

Pasaules uzskatu veido pats cilvēks, viņa personība: viņa gara, jūtu, domu, lēmumu un rīcības pasaule [4]. Vienlaicīgi to veido arī cilvēka praktiskā darbība noteiktā sociālā vidē, viņa piederība sociālām (etniskām, ekonomiskām, vecuma) grupām, izglītība, attieksme pret dažādām teorijām, ideoloģijām un reliģijām.

Pasaules uzskats ir cieši un komplicētā veidā saistīts ar pedagoģisko procesu. Pedagoģiskā procesa mērķis ir vispusīgi attīstīta personība, kur viens no uzdevumiem šī mērķa sasniegšanā ir arī pasaules uzskata izveide. Tajā pašā laikā pasaules uzskats ir noteikts pedagoģiskā procesa rezultāts, ja ar šo procesu saprotam visu personības tapšanu un veidošanos. Tāpēc varam runāt par pedagoģisko pieeju pasaules uzskata veidošanās procesā, jo tas veidojas noteiktas izglītības ietvaros skolā, ir izglītības satura inspirēts, tā veidošanās aspektā ir nozīmīgi noteikti didaktiski paņēmieni un skolotāja personība.

Pasaules uzskats ir neatņemams nosacījums cilvēka pozitīvai pašrealizācijai, jo veido viengabalainu un pašam cilvēkam saprotamu pasaules tēlu, par „pasauli” šajā gadījumā uzskatot visplašāko vidi vai telpu, ko spēj aptvert kognitīvi, emocionāli vai praktiski. Tā ir pasaule, kurā cilvēks dzīvo jeb „Dzīves pasaule” (Lebenswelt-Edmunds Huserls). Cilvēkiem tā ir atšķirīga, jo ir saistīta ar kultūru, kurā tie dzīvo un ar kuru tos saista apzinātas attiecības [5]. Pasaules uzskats tādā gadījumā ir ideju un teorēmu sistēma, kas ļauj cilvēkam veidot visaptverošu pasaules tēlu un tādējādi izprast daudzus un daudzveidīgus savas pieredzes elementus. Pasaules uzskata pamatā ir jautājumi, kas nodarbina jebkuru cilvēku un jebkuru sabiedrību – jautājumi par pasaules un cilvēka esamību un izcelsmi. Sākotnēji šie jautājumi pauž teorētisku interesi. Tie raksturo cilvēka prāta atvērtību un visnesavtīgāko cilvēka tieksmi – tieksmi pēc zināšanām [5]. Vienlaikus pasaules uzskats var tikt uzlūkots kā kultūras kontekstā organizēta makrokonceptija: tie dinamiski savstarpēji saistītie pamatpieņēmumi un tēli, kas lielā mērā nosaka cilvēku uzvedību un lēmumus, izpaužas vienotā, kaut arī ne vienmēr precīzā domāšanā par pasauli, ietekmē viņu radošo darbību [6].

Martins Heidegers runā par pasaules ainu, uzsverot, ka ar vārdu „pasaule” saprotam ne tikai kosmosu, dabu, tajā ietveram arī vēsturi un pasaules pamatu, un tā attiecības pret pasauli [7]. „Aina” nozīmē ne tikai vispārinātu priekšstatu par esošo, bet gan to, ka esošais „mūsu priekšā nostājas kā sistēma, ietverot visu, kas to veido un ir tam piederīgs” [7]. Lai veidotu šo ainu, darbojas mērķtiecīga izziņa. Esošais tikai tad tiek pieņemts par esošu, ja to ir uzstādījis priekšstatu veidojošais cilvēks [7]. Līdz ar to cilvēka līdzdalība un personiska iesaistīšanās ieinteresētības un noteiktas attieksmes līmenī ir nepieciešams priekšnoteikums, lai veidotos šis pasaules uzskats vai pasaules aina.

Pēc T.Celma atziņas pasaules uzskats “attiecas uz pasauli kā veselo, t.i., tāda atzinumu sistēma, kas adresējas nevis uz kādu atsevišķu pasaules daļu, bet gan uz pasaules visumu [8]. Ar pasauli jāsaprot visa esošā kopība. Turklāt jēdzienu “esošais” jāņem visplašākajā nozīmē, tā, lai tas aptvertu kā reālo (laiku un telpu piepildošo), tā arī irreālo (t.i., bezlaicīgo).

Sakarā ar to pasaule domājama ne tikai kā esamības, bet arī kā labumu un vērtību pasaule”.

M.Heidegers uzsver, ka, pasaulei kļūstot par ainu, cilvēks kļūst par subjektu un viņam jāatbild uz jautājumu: vai viņš ir subjekts kā indivīds vai kā kopība. Tikai tad, ja cilvēku saprotam kā subjektu, ir iespējams subjektīvais individuālisms. Bet arī tikai tad, ja cilvēks ir subjekts, var runāt par kopību kā visu pūliņu un jebkura derīguma mērķi [7]. Jaunlaiku būtībai izšķirošais savijums, ka pasaule kļūst par ainu un cilvēks par subjektu, noved pie tā, ka pasaules aplūkojums un mācība par pasauli pārvēršas mācībā par cilvēku – antropoloģijā - un tur, kur pasaule kļūst par ainu, rodas humānisms. Tāpēc šaurākā vēsturiskā ziņā humānisms nav nekas cits kā morāli estētiska antropoloģija. Humānisms apzīmē tādu cilvēka filozofisko izpratni, kura esošo kopumā skaidro un vērtē no cilvēka un virzībā uz cilvēku.

Pasaules uzskats vienlaikus ir arī cilvēka pamatattieksme pret pasauli. Ja skatām attieksmes kā pedagoģijas pamatjēdzienu, tad audzināšanas teorijā raksturotās attieksmes ir vienotas pasaules uzskatā kā pamatattieksmē. Pasaules skatījums šajā gadījumā nav bezdarbīga pasaules aplūkošana, pasaules uzskats nozīmē arī noteiktu sākumpunktu cilvēka darbībai. K. Kalnciems šo sākumpunktu formulē kā pasaules uzskata mērķizvirzīšanas funkciju [4]. Vienlaikus cilvēks ir kļuvis par attiecību atskaites punktu. Esošais tiek uzskatīts par esošu tikai tiktāl, ciktāl tas ietverts šajā dzīvē – tas ir, pārdzīvots un kļūst par personificētu pārdzīvojumu. K. Kalnciems nodala vairākus cilvēka attiecību pret pasauli aspektus: cilvēks – sabiedrība, cilvēks – daba, cilvēks – vēsture, cilvēks – transcendentais [4], padziļinot transcendences skatījumu un uzsverot intelektuālo momentu tajā. Līdzīgi pasaules uzskata konstrukciju kā intelektuālu piedāvā Freids [9]. Pasaules uzskatam ir jāspēj sniegt atbildes uz galvenajiem jautājumiem, ko formulējis jau I.Kants: 1.Ko es varu zināt? 2. Kas man jā dara? 3. Uz ko es drīkstu cerēt? [10].

Pieņemot, ka pasaules uzskats jauniešiem veidojas izglītības procesā, ja tiek veicināta refleksija kā ceļš personificētas un personiski nozīmīgas attieksmes veidošanai pret sevi un pasauli, rodas jautājums par skolotāja lomu un nozīmi. Atzīmējot skolotāja personības ietekmi uz izglītības procesu, Hamrihs [11] uzsver, ka kultūra, kas izpaužas mācību procesā, ir skolotāja pasaules uzskata funkcija. Skolotājs ne tikai skaidro kādas zinātnes teorijas, bet rada tām noteiktu kultūras kontekstu, kurš ir atkarīgs no skolotāja pasaules uzskata. Vienlaikus jauniešu personificētas attieksmes veidošanās izglītības procesā ir cieši saistīta ar tām skolotāja kompetencēm, kas varētu sekmēt šī uzdevuma realizāciju.

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca kompetences jēdzienu skaidro divējādi: kā nepieciešamās zināšanas, pieredzi un izpratni kādā noteiktā jomā un prasmi šīs zināšanas un pieredzi izmantot darbībā vai kā piekritību, pilnvaru kopumu un atbildību kādā noteiktā jomā, kas pamatojas uz personas zināšanām un prasmēm [12].

Pedagoga kompetenču jautājumam ir pievērsušies daudzi autori. Ļoti izsmelīgi tas apskatīts A.Homičas pētījumā [13]. No autores minētajiem dažādajiem kompetences

skaidrojumiem gribētu pievērst uzmanību skatījumam uz metakompetenču teoriju. A.Homiča, analizējot Orseja metakompetenču teoriju, norāda uz sekojošām kompetencēm: pluralitātes kompetence, kas ļauj tikt galā ar kompleksām nedrošām un neviennozīmīgām situācijām, transversalitātes kompetence - spēja nodrošināt pārejas no viena posma uz citu, noslēdzot vienu periodu, saskatīt iespējas iepriekšējās un jaunās pieredzes saistīšanai, vērošanas kompetence - spēja vērot sevi un citus, izprotot atšķirīgo redzes viedokļos un saskatot iespējas situācijas tālākai attīstībai, refleksijas kompetence – spēja saskatīt jēgu un produktīvi tikt galā ar traucējošiem faktoriem, sociāli komunikatīvā kompetence kā spēja analizēt, veidot un vadīt sociālās situācijas, metožu kompetence kā spēja modelēt jaunas darbības situācijas, estētiskā kompetence un paškompetence kā spēja saistīt pašnovērošanu ar vides dinamiskajiem procesiem un, saglabājot līdzsvaru, veidot nākotni.[13]. Pēc A.Homičas domām, tās ir metakompetences, kas ir vērstas nevis uz profesionālajām zināšanām un prasmēm, kas tiek ārēji vērtētas, bet ir apskatāmas kā personības iekšējais potenciāls, kas vajadzīgs dzīvesdarbību veikšanai un līdzās kuram ir nepieciešamas specifiskās un mainīgās priekšmeta kompetences. Starp dažādām kompetencēm pastāv saistība un mijiedarbība, kas padara ļoti sarežģītu to teorētisku nodalīšanu, jo praktiski tās ir cieši savijušas.

I.Tiļļa norāda, ka kompetence atklājas gan procesuāli, gan rezultātīvi un tās priekšmetiski saturisko struktūru nosaka divi komponenti, kas atrodas mijiedarbībā. Pirmo no tiem veido individuālajā pieredzē pamatotas kognitīvās, emocionālās, voluntārās, sociālās, fiziskās, metakognitīvās spējas, kas ir cilvēka individuālais potenciāls. Otru – pašpieredzes, citu un pasaules pieredzes gūšanas iespējas. Savukārt pašpieredzi veido personiski nozīmīgas zināšanas, dzīvesdarbībā iegūtās prasmes un attieksmes pret sevi, citiem, pasauli [14]. Līdzās kompetences kā prasmju un kvalifikācijas kvintesencei citi autori min kompetentu cilvēku kā audzināšanas ideālu un kompetenci kā stratēģisku mērķi un izglītības kvalitātes analītisko kategoriju [15]. Tieši šīs kompetences raksturojums visvairāk sasauca ar pasaules uzskata koncepciju un parāda, ka pasaules uzskats ir kompetences pamats, savukārt uz pasaules uzskatu balstītas skolotāja kompetences ir priekšnosacījums pasaules uzskata konstruēšanai, ko veic skolēni paši sevi.

Daudzos avotos tiek minēta darbības kompetence vai profesionālās darbības kompetence kā integratīva kompetence, kas ietver virkni subkompetenču vai faktiski spēju kopu, kas nepieciešamas konkrētajai nozarei.

Šobrīd valstī turpinās darbs pie skolotāja profesijas standarta izveides. Šī raksta autoru rīcībā esošais projekts [16] skolotāju nodarbinātības aprakstā uzsver, ka skolotājs ir diplomēts pedagogs, kas, īstenojot noteiktas izglītības programmas, nodrošina pozitīvu un atbalstošu saskarsmi ne vien skolēnu zināšanu un prasmju apguvei, bet arī attieksmes veidošanai. Šajā dokumentā uzsvērts, ka skolotājs organizē un vada mācību un skolēna personības pilnveidošanās darbības pedagoģisko mērķu sasniegšanai, vērtē skolēnu sasniegumus, kas izteikti zināšanās, prasmēs, attieksmēs un vērtībās.

Apskatot skolotāja darbam nepieciešamās profesionālās kompetences, standartā minētajās varam nošķirt divas profesionālo kompetenču grupas: pie pirmās pieder tās, kas nepieciešamas skolēna kā personības attīstībai, pie otrās – tās, kas nodrošinātu paša skolotāja personības tālāko izaugsmi. Pirmajā grupā ietilpst spēja nodrošināt skolēnu intelektuālās, emocionālās, fiziskās un sociālās attīstības vienotību, spēja veicināt katra skolēna pozitīvo īpašību un pozitīva pašvērtējuma, kā arī pašefektivitātes izjūtu veidošanos, ievērojot skolēnu individuālās atšķirības. Turpat minēta skolotājam nepieciešama spēja darboties kā skolotājam daudz kultūru vidē, ievērot etniskās, nacionālās, reliģiskās un kontekstu atšķirības. Pie otrās kompetenču grupas pieder spēja analizēt un izvērtēt savu profesionalitāti, profesionālo darbību, vērtības un pārlicības, spēja izprast, analizēt un īstenot pašizaugsmi un pašrefleksiju, kritiski domāt, radīt jaunas idejas, apgūt jaunas kompetences, pilnveidot savu personību. Atsevišķi minama prasība pēc spējas noteikt sakarības starp izglītības zinātņu teorētiskajiem aspektiem un to pielietošanu izglītības politikā.

Standarta sadaļā, kas runā par skolotāja profesionālās darbības pamatzuddevumu veikšanai nepieciešamajām prasmēm, minēto arī varam iedalīt iepriekš nosauktajās grupās. Pirmā - uz skolēnu vērsta - ir skaitliski lielākā. Tajā ietilpst prasme veicināt skolēna attīstību kopumā, veidot vidi skolēnu emocionālajai, intelektuālajai, ētiskai un estētiskajai attīstībai. Svarīga ir skolotāja prasme veidot iespējas vērtību apguvei, pilsoniskuma un daudz kultūru izglītībai, nacionālo kultūras vērtību un tradīciju apguvei, kā arī prasme rast iespējas skolēnu pašizpaušmes un pašdisciplīnas attīstībai. Skolotājam ir jāprot atpazīt, novērot, pēfīt audzēkņu attīstības procesu un traucējumu pedagoģiski psiholoģiskās izpaušmes. Šajā dokumentā ir tieši norādīts, ka skolotājam jāprot pēfīt skolēnu mācību sasniegumu veidošanos, personības attīstību un izmantot iegūtos rezultātus skolēna personības attīstības sekmēšanai, kā arī veicināt skolēnu kritiskās domāšanas, radošuma, patstāvības, patstāvīgas darbības un atbildības veidošanos. Uz paša skolotāja personības attīstību vērsta prasmes ir pamatot savu un respektēt citu viedokļus, risināt konfliktsituācijas, veikt pēfniecisko darbu.

Pie profesionālās darbības veikšanai nepieciešamajām zināšanām minēto nevar tieši attiecināt uz vienu vai otru no iepriekš minētajām prasību grupām. Tās drīzāk būtu klasificējamās kā zināšanas, kas, nodrošinot vispusīgu skolotāja personības un viņa pasaules uzskata attīstību, vienlaikus veicina pasaules uzskata veidošanos skolēniem. Skolotājiem nepieciešamas zināšanas vēsturē, tai skaitā kultūras vēsturē un sociālajās zinībās, filozofijā, loģikā, jazīna reliģiju būtība un atšķirības, jāprot pielietot zināšanas par personības attīstību, saskarsmes un sadarbības (socializācijas) procesu.

Kopumā varam atzīmēt, ka šis skolotāja profesijas standarta projekts [16]respektē skolēna personības attīstības nepieciešamību, ietverot prasības, kas paredz ne vien skolēna zināšanu papildināšanu un intelektuālo pilnveidošanos, bet arī vispusīgu skolēna personības attīstību, kas, sabalansējot intelektuālo, emocionālo, fizisko un sociālo attīstību, veidojot

attieksmes, kas balstās vērtībās, patiesībā spēj veidot vienotu pasaules uzskatu. Pozitīvi vērtējams fakts, ka ir izvirzītas prasības skolotāja personības attīstībai, tātad prasības pēc tā, lai skolotājam būtu noteikts vienots pasaules uzskats. Vienlaikus, ņemot vērā, ka mūsu rīcībā ir tikai standarta projekts un darbs pie šī dokumenta turpinās, jāmin vairāki momenti. Standartā ar kompetences nozīmi lietotais „spēju” jēdziens būtiski sašaurina kompetences jēdziena saturu, jo neietver darbības aspektu un pārceļ to potenciālās iespējamības sfērā. Vairākkārt (gan pie kompetencēm, gan prasmēm) minētā prasība ievērot profesionālo ētiku, rada jautājumu par vispārējās morāles normu aktualitāti skolotāja profesijā. Pieņemot, ka tieši skolotājs varētu veicināt pasaules uzskata veidošanos izglītības procesa ietvaros, būtiski, lai skolotājiem pilnā mērā veidotos A.Homičas apskatītās metakompetences, kas cilvēkam ļauj apzināties un izprast sevi, socializācijas procesā caur komunikāciju saprasties ar citiem, refleksijas procesā saskatīt jēgu, neapjukt pārmaiņu laikā un nodot šīs prasmes arī citiem. Skolotāja profesijas standartā tās ir ietvertas tikai daļēji un netiešā veidā. Tajā nav norādes arī par skolotāja profesijas aksioloģisko jeb vērtību veidojošo aspektu, prasot no skolotāja vien profesionālās ētikas pārzināšanu. Izglītības attīstību noteicošie dokumenti, šajā gadījumā skolotāja profesijas standarts, tiek veidots izolēti no pedagoģijas pēfījumu rezultātiem un ieteikumiem, nonākot pretrunā ar pašā dokumentā minēto skolotājam nepieciešamo „spēju noteikt sakarības starp izglītības zinātņu teorētiskajiem pamatiem un to pielietošanu izglītības politikā”.

SECINĀJUMI

Pasaules uzskats ir nepieciešama komponente personības attīstībai.

Skolotāja kompetences un metakompetences liecina par pasaules uzskata esamību un pedagoģiski nodrošina pasaules uzskata veidošanos skolēniem.

Skolotāja profesijas standarta projekts paredz nozīmīgu kompetenču nepieciešamību kā nosacījumu skolotāja profesionālai sagatavotībai un darbībai.

Skolotāja profesijas standarta projekts neuzsver metakompetenču nepieciešamību un nepamatoti sašaurina kompetences jēdzienu un tā lietošanu.

Standarta projekta prasību izpilde ir iespējama tikai skolotāju profesionālās sagatavošanas pārmaiņu rezultātā, akcentējot topošo skolotāju pasaules uzskata veidošanās nepieciešamību.

LITERĀTŪRAS SARAKSTS

1. Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem [tiešsaiste]. Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija [skatīts 2.10.2010.]. Pieejams: http://izm.gov.lv/normatvie-akti/MK.Nr.715_vidizgl_standarts-1
2. **Wright, A.** *Research in Religious Education: Philosophical and Theological Dimensions* [tiešsaiste]. [skatīts 2.10.2010]. Pieejams: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?hid=10>

- &sid=3ad5c702-b778-492b-81b1-8b9eb9f29b10%40sessionmgr14&vid=6
3. **Walker, K.** *Teachers and Teacher World –viev* [tiešsaiste]. *In: International Education Journal* Vol5 No3, 2004 [skatīts 12.09.2010]. Pieejams: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/EJ903868.pdf>
  4. **Cobern, W.** *The natural world as Undersood by Selected College Students: A World View Methodological Exploration.* Paper presented at the Annual Meeting of the National Association for Research in science Teaching [tiešsaiste]. Lake Geneva, 1991 [skatīts 4.01.2011.]. Pieejams: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED344745.pdf>
  5. **Kalciems, K.** *Pasaules uzskats- sabiedrības garīgās dzīves parādība*. Rīga: Latvijas Universitāte 1991. 29.lpp.
  6. *World views. From fragmentation to integration.* Aerts, D; Apostel, L; De Moor, B; Hellemans, S; Van Belle, H; Van der Veken, J. Internet edition. 1994. 41 p. [tiešsaiste]. [skatīts 30.10.2009.]. Pieejams <http://www.vub.ac.be/CLEA/pub/books/worldviews.pdf/>
  7. **Cobern, W.** „World View” *Theory and Misconception Research.* Paper presented at the Annual meeting of the National Associations for Science teaching [tiešsaiste]. Lake of the Ozarks, 1988. [skatīts 4.01.2011.]. Pieejams: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED292676.pdf>
  8. **Heidegers, M.** *Malkasceļi*. Rīga: Intelekts 1998. 258 lpp.
  9. **Celms, T.** *Tagadnes problēmas*. Rīga: Valters un Rapa 1934. 211 lpp.
  10. **Freids, Z.** *Ievadlecijas psihoanalīzē*. Rīga: Zvaigzne ABC 2007.544 lpp.
  11. **Kants, I.** *Tirā prāta kritika*. 2. sēj. Rīga: Valters un Rapa 1934. 339.lpp.
  12. **Hammrich, P.** *World View: Defining the Cultural Context of the Teacher.* Paper presented at Annual meeting of the national Association for Research in Science Teaching [tiešsaiste]. Boston, 1999.[skatīts 4.01.2011.].Pieejams <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED432450.pdf>
  13. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Skujiņa, Valentīna (autoru kol.vad.). Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.
  14. **Homiča, A.** *Konstruktīvisma pieeja profesionālās fiziskā sagatavoības kompetences pilnveidē Latvijas policijas akadēmijas studentiem.* Promocijas darbs. Latvijas sporta akadēmija, Rīgā, 2009.gadā. [tiešsaiste]. [skatīts 24.09.2010.]. Pieejams: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED432450.pdf>
  15. **Tiļļa, I.** *Sociokultūras mācīšanās organizācijas sistēma*. Rīga: RaKa 2005.
  16. **Briška, I., Klišāne, J., Brante, I., Helmane, I., Turuševa, L., Rubene, Z., Tiļļa, I., Hahele, R., Maslo I.** *Plaša kompetences izpratnē teorijā un praksē. No zināšanām uz kompetentu darbību*. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2006.
  17. *Skolotāja profesijas standarts (projekts)*, iesūfīts Latvijas Pedagoģu domei izskatīšanai 2010. gada novembrī.

Beatrise Garjane, Dr. paed., Associate Professor, Riga Teacher Training and Educational Management Academy, 1 Imantas 7.linija, Riga, LV-1083, Latvia, phone + 37129710211, e-mail: beatrise.garjane@rpiva.lv

Inese Augskalne, Mg.paed, the Doctoral - Student, Latvia University of Agriculture, a lecturer of Riga Higher Institute of Religious Sciences, 4 Klosters Street, Riga, LV-1050, Latvia, phone+ 371 29725945, e-mail: inkalne@gmail.com

Beatrise Garjane, Inese Augskalne. Teacher Competencies and Student World-view

A pre-requisite for a successful development of the modern society is formal or informal life-long education of every person. The education at school is central to these processes, as the personality is formed exactly during the school years. Secondary education standard indicates that alongside with the process of learning, there should be a focus on the development of full – fledged personality. If this task is carried out successfully, the students develop a definite world-view.

The aim of this article is to analyse the project of a teacher’s professional standard from the perspective of the meaning of the world-view and possibility of its formation in the education process at school. The research is directed at discovering how the teacher competences outlined in the standard influence the formation of weltanschauung.

Weltanschauung is a system of ideas and theorems, principal attitudes to the world, which allow a person to form a unique image of the world. This system is directly connected with education processes in a complex way, as it is inspired by the content of education, certain didactic methods and the personality of the teacher. Culture, which transpires in the education process, is a function of the teacher’s weltanschauung. Thus the teacher competences, connected with world-view come into focus. They could encourage a formation of a world-view in students. The main role here is played by the meta-competences which can be considered as the inner potential of a person.

In the analysis of the project for elaboration of the teacher professional standard, the authors have come to the conclusion that the standard respects the necessity for the development of the student personality by including demands for multiple teacher competences. However, there is no demand for meta-competences. Weltanschauung is a necessary component in the development of a personality, its formation in the education process is facilitated by the existence of the teacher’s world-view. The project for the development of the teacher professional standard outlines the necessity for the professional teacher to possess a number of competences, both in education and in practice, but it does not stress the necessity of meta-competences and narrows the notion unnecessarily. The demands set out in the professional standard can be met only by reforming the professional education of teachers.

Беатрисе Гаряне, Инесе Аугшкayne. Компетенции учителя и мировоззрение учащегося

Предпосылкой для успешного развития современного общества является образование каждого человека. Это образование может приобретаться формальным или неформальным путём в течение всей жизни. Центральное место в нём занимает школьное образование, так как в это время формируется личность молодого человека. Стандарт среднего образования указывает, что наряду с приобретением знаний необходимо способствовать всестороннему развитию личности учащегося. В результате успешного решения этой задачи у молодых людей образуется определённое мировоззрение. Оно образуется в школе, вдохновляется содержанием учебных предметов, на его влияют дидактические приёмы и личность учителя. Поэтому так важны компетенции учителя, которые, будучи связаны с его мировоззрением, могут способствовать формированию учениками своего мировоззрения.

Задача этой статьи, обращая внимание на значение мировоззрения и возможности его формирования у подрастающего поколения в рамках школьной педагогики, провести анализ проекта профессионального стандарта учителя, стараясь выявить, могут ли, и каким образом, востребованные в этом документе компетенции учителя влиять на данный процесс. Проводя анализ проекта профессионального стандарта обнаружено, что в нём учитывается необходимость развития личности учащихся, выдвигая требования разносторонних компетенций учителя, однако не включают требования мета компетенций. Рассматривая данную ситуацию, сделаны выводы, что мировоззрение является необходимой составной частью для развития личности, и его становлению может способствовать мировоззрение учителя. Проект профессионального стандарта учителя предусматривает наличие у учителя ряда важных профессиональных компетенций, однако не упоминает о мета-компетенциях и необоснованно сужает понятие компетенции. Выполнение всех требований данного проекта профессионального стандарта возможно лишь при осуществлении реформы профессиональной подготовки учителей.